

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

1925 Чылда
Уңдэвлетинген

1953
НОВАБРЬ
25
СРЕДА

№ 229 (2914)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БО ХУНГУ СОЛУНДА:

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).
Сарыг-Септиң машина-трактор
станциязының механизаторларының
хүлээлгези (1 арын).
Мал ажылының бедик көдүр-
лүүшкүнү (2 арын).
Е. Воеводин.—Социалистг чары-
рыш—куш-ажылдың бүдүрүчүлүүн
бедилеринин чугула быразы (2
арын).
П. Калинин.—Колхозтарынң сан-

хөө ажил-агынын быжыгылар (2
арын).
БИСТИҢ КАЛЕНДАРЫВЫС.—
Ю. Назаренко.—Александр Макси-
мович Боиченко (3 арын).
Н. Баазан.—Школа ажылыңче ки-
чээлгэй салыр (3 арын).
С. Пиров.—«Ленинчик орук» кол-
хозтун удурткучулары чүнү херекке
албааныл (3 арын).
Н. Сердобов.—«Эртем демдегел-

деринин» бирги үндүрүлгези— (3
арын).
БАШКЫГА СУМЕ. М. Дроботова.
—География талазы-биле билиглер-
ниң шын отчедун тургузарынын ду-
гайында (4 арын).
Улус демократиязынын чуртта-
рында (4 арын).
«Европа армиязынын» дугайында
айтырыгы Бельгиянын депутаттар
палатазында чугалажып турары (4
арын).

ТРАКТОРЛАР БОЛГАШ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ МАШИНАЛАРЫНЫҢ СЕПТЕЛГЕЗИН ҮЛЕГЕРЛИГ ОРГАНИЗАСТААР

Машина-трактор станциялары болза, колхоз тургузуунун индустриалдык материал-техниктиг сууру болуп турар болгаш колхоз бүдүрүлгезинге шитпирлиг күш, социалистг күрүнениң талазыдан колхозтарын удуртурда эң чугула даяр чөлдөр болур.

Көдээ ажил-агынын бүгү адырларынын моонундай эн шынгымы көдүрүлүүшкүнү херек кырында боттандыры дээш демиселдин чугула ролу машина-трактор станцияларына онаажып турарын СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму айтыкан. Машина-трактор болгаш машина-мал ажылынын станциялары ол чугула ролду чединшикниң күүседир оларнын тракторларын болгаш көдээ ажил-агы машиналарынын септелгезин үлегерлиг организа-таанындан болгаш чорутканындан хамааржыр.

Машина-трактор станцияларынын бүгү ажил-чорудулганын, оон ишинде тракторларын болгаш көдээ ажил-агы машиналарынын септелгезин организаастаар болгаш чорудар талазы-биле чединшикни партиа организаастаарын организаакчы болгаш политиктиг ажы-лындан улуу-биле хамааржыр.

Бистин областың машина-трактор станцияларынын амдыралында харысалгалы үе болур септелге, ылангыя күсүк-кышкы септелгениң үези чедип келген. Тракторларын болгаш көдээ ажил-агы машиналарынын септелгезин өй-шаанда болгаш бедик шынарлыг чорутканындан колхозчу тараажыларнын эң чугула сорулгаларын бирээни болур шөлдөриң дүжүт-түүн бедилер херекке шитпирлиг бийдалдар тургустунар. Оон-биле кады мал ажылын хөгжүдеринин, ылангыя ында хөй күш үнер ажылдарын механизастаарын хемчеглерин чединшикниң боттандыра херекке машина-трактор станциялары, оларнын техниктиг четчелери болгаш септелге ажылын өй-шаанда чорутканы база улуу-биле хамааржыр.

Бистин областың машина-трактор станцияларында тракторлар болгаш көдээ ажил-агы машиналарынын септелгези түлүк чоруп турар. Бо чылдың практиказынга кирген чаа чүве болза, септелге кезектеп септээр арганы хереглеп турары болур. Ол чаа арганы хереглеп тургаш, намдык машина-трактор станциялары эки түңнелдерин чедип ап турар. Чадаананың машина-трактор станциязы септелгени күсүк-кышкы графинин тракторлар септелгезин талазы-биле 300 хуу күүсеткен. Ол ышкаш Сарыг-Септин машина-трактор станциязы тракторлар септээринин планын 37,5 хуу, комбайнар септээринин планын 200 хуу күүсеткен. Ол МТС бүгү септелгени Совет Армиянын 36 чыл оюнда доозар хүлээлгени алган. Оон ынай ол МТС районунң «Октябрь 14» чыл ою» колхозтун сүт-бараан фермазында хөй күш үнер ажылдарын механизастаарынче эгелеп киргеш, механизастаарын элээн херекселдерин тургускан, ам иштики дерилдениң ажылы чоруп турар.

Ындыг болза-даа, нинтизи-биле МТС-терде болгаш Балгазынын машина-мал ажылынын станциязында септелге мынчага чедир дыка жожудат турар. Октябрь 20-де медээ-биле аларга, областа тракторлар септелгези чүгүле 19,3 хуу болган. Би-Хеминиң, Шагаан-Арыгын, Тес-Хеминиң машина-трактор станциялары күсүк-кышкы септелге үезинде чангыс-даа трактор септел албаанар. Ол ышкаш Бай-Хаак,

Чаа-Хөл, Бай-Тайга, Кызыл районун МТС-тери тракторлар болгаш көдээ ажил-агы машиналарынын септелгезин шыдажыр аргажок саададып турар. Би-Хем, Бай-Хаак, Шагаан-Арыг МТС-тери техниктиг сууру четчир, механизатор кадрлары-биле четчелетинген хирезинде-ле септелгени шак ыңчаар саададып турарын ол районнарнын партиа организаастаары МТС-терин боттут удуртулга-биле хандыраарынче чогуур кичээлгени салбайн турары-биле тайылбырлап болур.

МТС-териниң хөй нуруузунда болгаш Балгазынын машина-мал ажылынын станциязында тракторлар болгаш көдээ ажил-агы машиналарынын септелгези кандыг чылдагаан-биле саадап турары? Партианың район комитеттери, райкүүсмоннар болгаш МТС-теринин удурткучулары септелгениң шылгатын мурнакчы аргазы болур кезектеп септээр арганы калбаа-биле ажыгыларын организаастаанында, септелгени бригадалап чорудар чыдып калган аргадан адырлар хөөн чокталып турарындан хамааржыр турар.

Септелгениң жожудат турар чылдагаанарынын бирээни МТС-теринин удурткучулары механизатор кадрлар-биле ажылды экижиптээнинде болур. Механизаторлар ортузунда социалистг чарыш, танылдылга ажылы ам-даа калбарбаан. Ол ышкаш септелгеде ажылдап турар кадрларга чуртталганын, ажылдаар чериниң байдалын таарыштырып бээринче, оларны тускай хептер-биле хандыраарынче база кичээлгэй салдырмай турар.

Областың көдээ ажил-агы болгаш белеткелдер эргелели, ылангыя оон МТС-тер эргелели септелгеге хереглээр артык кезектер-биле МТС-терин хандыраар ажылды четпес организаастааны база шаптык ужураштырып турар. Ам сорулга болза, септелгеге шылгатынган кезектеп септээр мурнакчы арганы бүрүн ажыгылаары, септелгеде ажылдап турар механизатор кадрлар ортузунга ажылды күштелдирери, ажылдын дүрген темпини, бедик шынарлыг болгаш калнаалганын чурумун шынгы сагыры дээш социалистг чарышты калбартыры болур.

Партия райкомнары тракторлар болгаш көдээ ажил-агы машиналарынын септээрин үлегерлиг организаастаар, ук ажылга партиажи удуртулганы күштелдирерин, анда шыңгы контрольду тургузар хүлээлгелиг. Партия райкомнарынын бюроларына, МТС-терде партиа организаастаарынын хуралдарына септелгени чоруп турарын чугаалажып турарын ажил-херек кырынга боттандыраары организаакчы чугула хемчеглеринин бирээни болур.

Күсүк-кышкы септелгениң үезинде МТС ажылын удуртурунга эренгейлээр чорукту болдурбас төлээде, районнарда партиа райкомунун секретарына баштапкан ажылдакчыларнын бөлүү механизатор кадрлар ортузунга партиажи-политиктиг ажылды күштелдирер ужурул.

Партия организаастаарынын хүлээлгези—хөй масса механизаторларнын ажил-иши болгаш политиктиг идепкейин баштаары, машина-трактор станцияларынын ажылын хун-бүрү экижидери, колхоз бүдүрүлгезинге оларнын ролун улам күштелдирери, тракторлар болгаш көдээ ажил-агы машиналарынын септелгезин бедик шынарлыг болгаш өй-шаанда доозары дээш ажылды үлегерлиг организаастаары болур.

Декабрь 5-ке алдар кылдыр

СЭКП Төп Комитетинин сентябрь Пленумун шитпиринге сорук кирген Шагаан-Арыг МТС-тин коллективни чаа улам бедиктен хүлээлгелер езууга ажылдап турар. Ноябрьның баштайгы он хонунда механизаторлар «Сталинец-4» деп 4 комбайнарны септеп дужааган. Конституция хуну—декабрьнын 5-ке чедир 5 тракторларын, 3 комбайнарнын капитал септелгелерин доозуп, элээн хөй селкаларын, культуваторларын болгаш андазынарны септеп кылырын хүлээнген ажылдап турар. МТС-тин мастерскаясында септелге бригадаларынын мурнуку

одуруунда Семен Бондаревтин турар. Ынчаарга уацок механигини эш Золотухинниң удуртуп турары мотор септээр бригада база-ла эки көргүзүлгелриг ажылдап турар. Септелгеден доостунуп үгер машиналары болгаш шимчедикчилерин хынаар талазы-биле контролдер-механик эш Олдырев база улуг кичээлгэйлиг ажылдап турар. Коллективте социалистг чарыштын мурнакчылары токар Стребков, дарган Кеңил-оол, маска кагыкчызы Балчыл, слесарь Цигулев ышкы мурнакчыларны хөйүн санап болур.

Иваново область. Кинешемскиниң «Ильичиниң чагыгы» деп ышк комбинаты чонга садар чангыс-зай бажыннарны кылып турар. Үш өрөөлдерлиг 300 ажыг шит бажыннарны, туйбун ханаларыг бажыннарны 700 ажыг комплектиг кезектерин чоруткан. Чыл төнчүзүнге чедир көдээ черлерге база 300 бажыннарны, 800 хире комплектиг кезектерин чоруткан турар. Чурукта: ышк чазаар цех. Чоюу С. Преображенскинин. СЭТА-нын прессклишези.

Ажылдың дуржулганын райкомунг бюрозунга чугаалашкан

ОХОТСК. Уракскиниң балык комбинатынын дузалаар ажил-агы чериң ажылчыны эш Мищенко элээн каш чылдын дургузунда Ыраккы Сонгу-чүктүн байдалына таарыштыр ногааларны болгаш кичимистиг культуларын чединшикниң өстүрүп турар. Охот далайын эринге огурун, помидорну, хөй чылда болгаш хөй арустуг согуналарын таарыштыр ажаап өстүрер херек анда бир-ле дугаар таарышкан. Эргелекчи-мичурининин дуржулга шөлдүгө инеккараа бир-ле дугаар катты берген, вишня үнүп турар. СЭКП-нин Охотский райкомунун бюрозу эш Мищенкоун ажылынын дуржулганын чугаалажып көргөн. Далай эрининг ажылчы чоннарын ортузунга мичурининин дуржулганын калбаа-биле непередирин, ийн-чангыстың сад болгаш огород ажылдарына ажылчыларнын болгаш колхозчуларын бүгү тала-биле дузалажырын партиа эге организаастаарына бюро хүлээлген. (СЭТА).

Совет Эвилелинде

Караганданың дагылары оттулар чүүл тывыжын улгатырып турар

КАРАГАНДА. Ноябрь 19-та Караганданың хөмүр даш бассейнинин мурнакчыларынын хуралы болуп эртен. Басейниниң ажылынын дугайында илеткелди «Карагандаголь» комбинаттын директору Иноземцев кылган. Комбинаттын бүдүрүлгелери бешки бешчыл планын эгезинден бээр чүс-чүс тонна оттулар чүүлду онаалгага немелде кылдыр бергенер. Бо үениң дургузунда куш-ажылдың бүдүрүчүлүү 35 хуу бедээ, а хөмүр даштын бот-үези 25 хуу чингээн. Ам бассейн үлетпур бүдүрүлгелер-

же эртен чылдан 4 эшелон хөй оттулар чүүлду хонукта чорудуп турар. Комбайнарнын эң эки машинистеринин, чер үттекчилеринин, экскаваторщиктеринин мурнакчы дуржулгаларын непередиринин айтырымынче хуралдын киржикчилери улуг кичээлгени салганнар. Чыл программанын хуукаа бетинде күүселдези дээш демиселди күштелдиреринче бассейнин бүгү дагылары хуралдын киржикчилери кыйгарганнар. (СЭТА).

Оожум океаннын эринде көдээ ажил-агы артели

КАМЧАТКАДА ТИЛИЧИКИ. Олюторский районун Вывенка суурунда Ленин аттыг көдээ ажил-агы артелинин колхозчулары эртен чыгы балыктаашкынын түңнелин чүдүргөн. Колхоз болза, чыл планында баш удур көрдүнгенин ийн чартык катап хөй балыкты тыпкан болгаш күрүнеге дужааган. Ленин аттыг артель хөй адырлыг улуг ажил-агы Сонгу-чүктүн коряктары балык тывыжы болгаш аннашкы-биле кады дайын сөөлдүг чылдарда Ыраккы Сонгу-чүктүн байдалына ногаа ажылын өстүрүп, улуг бода малды, хаванын азырап турар аларган. Бодууну ажил-агынын кылып ап турары көдээ ажил-агы продуктулары ам бүдүн

чылда безин артыкшылдыг четчип турар. Нитиниң ажил-агы улуг олча-ажыкты берип турар. Көдээ ажил-агы чылы доозулбаан болза-даа, артель ийн миллион ажыг рубльдин олча-ажыын алган. Балыктаашкыдан колхозчу бурузунуң ажылдап алган акшазы 30—50 муң рубль чедип турар. Эмдигир-чамдыгыр эрги бажыннарлыг ыштыг чадырларды эрги Вывенка ам танытынас болган. Бо хуну Вывенка чаагайыдыр тутунган бажыннарлыг, библиотекалыг болгаш культура амдыралдын еске-даа албан черлеринг культурулут суур болуп. Оожум океаннын эрини дургаар чаптыла берген. (СЭТА).

Воронеж область. Эртильскиниң чигир комбинатынын коллективни хун-бүрү ажил нормазын ажыг күүседип турар. Чурукта: чартык автоматтыг дензелерде механиктг арга-биле шодайларын аксын дээр-рап турары. Чуруу А. Зенинин. СЭТА-нын прессклишези.

МТС-терин тускай эртемниглерин семинарлары

КИШЕНЕВ. Республиканың агроном бажыннын чанында МТС-терин экономистеринин оперативтиг үчөдүгү талазы-биле семинар ажылдап эгелээн. Машина-трактор станцияларына чоокта чаа келген 60 хире тускай эртемниглер оперативтиг үчөдүгү социалистг көдээ ажил-агынын бүдүрүлгезинин экономиказынын болгаш организаастаарын айтырылганын талазы-биле лекцияларын дичнап турарлар. Чоокку үеде бүдүрүлгенин планна-ашкынын талазы-биле агрономнарын, экономистерин семинары база МТС-терин кол агрономнарын семинары ажылдап эгелээр. Социалистг көдээ ажил-агынын тускай эртемниглерин—колхозтар даргаларынын курстарын организаастап турар. (СЭТА).

Эт комбинатынын тудушкуну

ВОРОШИЛОВ. (Приморск край). Мында эң улуг эт комбинатынын тудушкуну чоруп турар. Ам колбаса соодар корпустун тудушкуну дооступ турар. Комбинаттын тудушкунуна 20 миллион хире рубль чаргыдатынар. (СЭТА).

Трактор болгаш көдээ ажил-агы машиналарынын септелгезин хуусаа бетинде эки шынарлыг доозар!

Сарыг-Септиң машина-трактор станциязынын механизаторларынын хүлээлгези

Бистин социалистг Төрөн чурт-тус чыл бүрүде улам-на каас чарап апар чыдар, ажылчы чоннарын материалдыг чаагай байдалы бедил, совет улустун социалистг культуразы чечектелип турар. ССРЭ-нин көдээ ажил-агынын улам ынай хөгжүдөр хемчеглер дугайында СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунун төгүлүг доктаалы-биле сорук кирген Сарыг-Септин машина-трактор станциязынын коллективни районун колхозтары-биле кады дүжүт ажаап алышыкынын чидирг чокка кыска хуусаада чоруткан, чайгы, күсүк чер андарылганынын планын күүсеткеш 1954 чылда бедик дүжүт алырын кол үндезин суурин салган. Тракторларын болгаш көдээ ажил-агы машиналарынын күсүк-кышкы септелгезин кезектеп септээринин аргазы-биле чорударын материал-техниктиг базанын бүрүнү-биле белеткээ база септелгеге 1953 чылдың октябрь 10-дан эгелеп кирипкен. 1952—1953 чылдарда кезектеп септээринин аргазы-биле чоруткан септелге механизатор кадрларга

шөл ажылдарына машинаны бедик бүдүрүмчелиг ажылдарына болгаш трактор ажылдарынын чыл планын хуусаа бетинде 105,4 хуу күүседиринин, 41,5 тонна кывар чүүлду камнаарынын, техниктиг ажаалганы чорударына 38,3 муң рубльдин хөрөнгилерин камнаар аргаларын берген. Сөөлү чылдарын дургузунда көдээ ажил-агы ажылдарынын механизастаарынын деннели дыка өскөн болгаш колхоз бүдүрүлгезинин шитпирлиг деннели дыка өскөн база колхоз бүдүрүлгезинин шитпирлиг күжү—МТС-тин ролу бедээниң пленумун шитпиринде демдегелээн. МТС-тин ажылын улам ынай экижидери болза, көдээ ажил-агынын көдүрүлүүшкүнү болгаш сайзырадырынын, чонга аш-чемнин болгаш чиник үлетпүрге чиг-эттиң элбекшилин тургузарынын сонгарлатынас сорулгаларын чединшикниң шитпирээринин эргежок чугула байдалдарын өөренип көрбүшээн, бистин МТС-тин коллективинин хүлээнири болза:

Тракторларын болгаш көдээ

ажыл-агы машиналары кезектеп септээр арга-биле эки шынарлыг чорудар болгаш септелгени Совет Армиянын 36 чыл оюнда доозар. Куш-ажылдың бүдүрүчүлүү бедилди, рационализаторжу саналдарны калбаа-биле шингээди, ажилчынын ажылдаар черин үлегерлиг тургузуп, септелгени кезектеп септээринге артык кезектер, материалдар, чепсек херекселдер-биле үзүктел чок хандырып, станоктарын дерилгелерин шын чөп ажылдап тургаш, 18 муң рубльдин хөрөнгилерин камнап алыр.

Күсүк-кышкы септелге үезинде механизатор кадрларын квалификациязын бедилер талазы-биле техниктиг өөредилгени организаастаар: 10 бригадирлерин, 30 трактористерин, 10 комбайнларын, 100 прицепчиктерин, 10 үчөтчик-саправщиктерин өөредир болгаш трактор бригадаларын бүрүн четчелээрин 1954 чылдың март 1-ден орай эвезте хандыраар. Часкы хову ажылдарынын бүгү хсмчээнге кывар, чаар материалдар

нын сөөртүлгезин 1954 чылдың март 15-те чорудар. Кышкы үеде колхозтарын фермаларына малдын ажаалганын болгаш чемгерилгезин үлегерлиг хандыраарына МТС-тин транспорту-биле мал чөм сөөртүрүн организаастаар, ол сорулга-биле ДТ—54 деп 4 тракторларын тускайлаар.

«Октябрьнын 14 чыл ою» колхозтун фермазында хөй күш үнер ажылдарын бүрүн механизастаарын 1954 чылдың январь 1-ден орай эвезте боттандыраар. Ажылдап берип турар колхозтарын кижигүнеринин озузууга агрозовет өөредилгени организаастаар эрттирер, МТС-тин тускай эртемниглерин колхоз бүрүзүнге быжыгылаар. Күсүк-кышкы септелге үезинде механизатор кадрларын чуртталга амдыралына болгаш ажил шыгынын соонда культурулут дыштанылганына таарымчалыг байдалды тургузар. Сарыг-Сеп МТС-тин ажылчынарынын, албан хаакчытарынын болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларынын нинти хуралына бадмыдан,

Мал ажылының бедик көдүрлүүшкүнү

Мурнакчы малчын болгаш оон өг-бүлөзи

Мөңгүн-Тайга — мал ажылына кайгамчык таарымчалык болгаш областык база бир эң эки сүргүн оларды чери болур. Ылангыя шээр болгаш сарлык малдарны өстүреринге таарымчалык оларлар-биле кончуг байлак.

«Мурнакчы» көдээ ажил-агый артелинде алдан харлык кадарчы Кара-оолдун өг-бүлөзүнүн аас-кежиктиг чуртталгазы—мурнунда хуу ажил-агыйлыг чоран араттарын амыдырал чуртталгазынын чагай-жап турарынын тодаргай херечизи болур.

«Мурнакчы» колхоз тургустунары билек-ле ааа Мөңгүн-Тайганын араттарындан бир-ле дугаар коллективтиг ажил-агыйга Кара-оол биле Эрененмаа ирей, кадай улуг күзө-биле катышып киргенер. Коллективтиг көдээ ажил-агыйга Кара-оол ирей чүглө кадай-биле ийнээ кирген эвес, а оларнын улуг уруулары база колхозчу амыдыралче шилчип киргенер. Коммунист Кара-оол ам ол колхозта мурнакчы мал кадарчызы.

Оон колхозта кадарып турар малынын саны дөрт чүс баш ажил турар. Кадарчынын огул коммунист Шыдыраа колхозтун хову бригадирин, ийн дугаар огул коммунист Тамба колхозтун бизанчызы, а үшкү огул Серээ колхозта ажилдап турар. Уруу Чодураа ол колхозтун шээр малынын кадарчызы.

Кара-оолдун база оон оолдарынын материалдык салышкынын колхозтун үлетинмес фондузунда сес чүс баш мал болуп турар. Кадарчы Кара-оол амыдыралынын чагай-жаптыгына өөрүп, партия болгаш чазактын совет кизи дугайында сагыш салышкынына сеткилинин ханымындан ирээп, үнелиг сөстөр-биле чугаалап олурар.

Шынар-ла ирейнин чүглө бодунун беэни ажык-орулгазы чыл санаашкынында дыка хөй болган. Ам кадарчы Кара-оол кырганынга чалымай, колхозтун малын менди чыл ажырап, оон быжыг чем сууру, тодуг кыштагладышкыны дээш сагыш салып, дыжын харамнанмай кызымаккай ажилдап турар.

Колхозтун нити малынын өзүлдөзү дээш могаг-шыла чок ажилдап турар Кара-оол ышкаш колхозтун өске-даа кадарчыларынын идея-кейин колхоз баштаар чериден болгаш анда парторганизациядан деткенин негетинип турар.

Мынчангаш ам сорулга «Мурнакчы» колхозтун мал кадарчыларына бүгү-нитинин сагыш салышкынын уландырып, малдын баш санын улам өстүрүп, оон продуктулуун бедидер талазы-биле Кара-оол ирей ышкаш мурнакчы малчыннарын колхоз баштаар чери, колхозта парторганизация үнелеп, оон байлак дуржулгазын өскелерин ортузунга непертерид херек.

М. ИВАНОВ.

Колхозтун малы кыштагларда

Чөөн-Хемчик районда «Октябрь» 30 чыл ою» колхозтун малы чыл бүрү өзүп, продуктулуу бедип турар. Колхоз бо чылын кышка белеткелдин чогуур өйүндө дооскан: бар кажааларынын септелгезин шынарлыг кыл-бышаан, шээр малга 2, инек, дагаа, хаан фермаларына 1—1 чаа кажаалары немей туткан.

Амгы үедө колхозтун бүгү малы

Хоочун малчын

Нитинин малын өстүрери дээш демиселчи коммунист Саая Лопсаңын ак-сеткилдиг күш-ажылы чүглө «Кызыл туу» колхозта эвес, Өвүр районун өске-даа колхозтарында суралгы апарган. Оон кадарган чылгызы чыл санында менди семис өзүп келген. Ол эңир чылын төрөэн 30 бедеринин, а бо чылын төрөэн 62 бедеринин кулуннарын шуптузун

кышкы турлагларында көшкүлөй берген. Ол бүгү организастиг чедидишкенин болза, колхозчуларнын күш-ажылы ынак, чангыс эл-сеткилдигин илередип турар. Колхозчу малчыннарда Мөңгө, Белек, Манай, Эдер-оол, Сандык, Умер-оол, Сергек ышкаш мурнакчыларны хөй-нү илередип болур.

О. ОЧУР-ООЛ.

доруктуруп алган. Малынын чагы семиртилгезин, кышкы одаладышкыны чеп организастан турары-биле эш Лопсаңнын чылгызы шуптузу ортумаакхай өрү күштүг. Оон чылгызы ам 181 баш чедир өскөн, моон сонгаар оон-даа эки ажилдаарын чылгычы хүлээнип турар.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Биш-Хем районда

«Искра» көдээ ажил-агый артелинин хаан ажаакчызы, район Советинин депутаты Мария Терентьевна Суворованың ады чүглө Биш-Хем районда эвес, областа беэни суралгы апарган. Зооветеринария эртемияниг бедүүн аргаларын шигээт-пишаан, ол бодунун ажылынга мурнакчыларнын дуржулгазын ажиллап турарындан чыл санында бедик көргүзүлгелериг болуп турар.

М. Т. Суворова 1952 чылда төрүүр хаан бүрүзүнден 17 хаан оолдарын, а бо чылдын он айларынын дургузунда төрүүр хаан бүрүзүндөн ортумаа-биле 18 хаан оолдарын өстүрүп алган.

Нитинин тудугларында ангыда хуу тудугларын калбартырынга совет күрүне чыл-бүрү хөй түнүгү хөргенин база үндүрүп турар. Чүглө бо чылын беэни Туран хоорайда чуртталга байжынаарынын капитал септелгелеринге база чаа байжынар тударынга 60 муң ажыг рубльдин чээлинин үндүргөн.

Чаа туттуган база кылдынып-даа турар чуртталга байжынаарынын хевирин көрүштүг, шынары эки болуп турар. Манза Васичкин, Понамарев, Фоменко болгаш өске-даа эштерин байжынары чижек болур.

Районун заготживсырьес черинге хүн-бүрү муң-муң рубльдин ай-өлүк орудалары кирип турар. Мурнакчы анчылар Попов биле Найдын олар керээлиг хүлээлгезин сезонун баштайгы он күннеринде-ле ажыр күүсеткенер.

Олар чоокта чаа белеткел черинге бүдүн чартык мундан ажыг рубльдин «чымчак алдын» чүүлүн эжеп дужааганнар. Попов биле Найдын ышкаш тывышчы аячыллар районда дыка хөй.

Хадында чеди чыл школазынын чанында тургустунган партиянын политбөлүгү эки ажилдап турар. Пропагандист эш Востриковтун нома-чан лекциясы амгы амыдыраалга холбашкан, билдингир болуп турары дынакчылар мактап, кичээлге белеткелдиг болгаш улуг сонургадыг көзүп турарлар.

Политбөлүгүмдө школазын башкылар коллективинде, Кочетов аттыг колхозтун кежигүнеринден дыка хөй кизи өөренип турар. Олар амгы үедө СЭКП Төп Комитетинин сентябрь Пленумунун доктаалыг ханы таныжып турар.

В. НАТАЛЬИН.

Колхозтарның саң-хөө ажил-агыйын быжыглаар

Бистин бүгү чуртувуста колхозтарны организа, ажил-агый талазы-биле быжыдар болгаш нитинин өнчүзүн көвүдөдир дээш улуг ажилды чорудуп турар. Көдээде социалисттиг тургузушкунун кол сорулгазын туюлунга чедир шиттирээр дээш демисел калбак фронту-биле чоруп турар. Олар чүдө илереп турар дизе, күрүнеге көдээ ажил-агый продуктуларын дужаар талазы-биле хүлээлгелерин колхозчулардан бедни-биле медереп билип турарында, чер ажилынын бедик кыла-туразын массалык-биле шигээдип ап турарында, нитинин малын продуктулуун бедидери-биле кады оон баш санынын өзүп турарында, күш-ажылдын организастиязынын экижээнинде, жомдап турар колхозтарны мурнакчыларын денеленге чедир көдүрүп турарында илереп турар. СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунун доктаалында артелидин ажил-агыйын бүгү талазы-биле улам ынай хөгжүдөдирин аргалары айтылган. МТС-терден практиктиг улуг дузаламчыны албышаан, боттарынын иштиги курламырларын чөп ажиллашсаан, колхозтар нитинин ажил-агыйын материал-техниктиг суурун дүрген калбарыл; бужураалыг тудугларын болгаш мал кажааларын, электростанциянын тудуп, боттарынын хуваашпас фондуларын чыл бүрүдө көвүдөдип болур.

Салдыган сорулгаларын чедишкенин күүседир чорук колхозтарга удуруттулганы күштүг-биле экижидерин, сая-хөө ажил-агыйын болгаш үчүттү шын тургузарынга дузаламчы көргүзөр болгаш оон контролон күштелдирерин партия, совет организастилардан болгаш МТС-терден шыгыны негеп турар. Отчөттү болгаш үчүттү эгелеп тургузар болгаш сая-хөө ажил-агыйын шын чорудар талазы-биле дузаламчы колхозтарга инструктор-бухгалтерлер көргүзөр хүлээлгели. Моон-биле кады инструктор-бухгалтер болза, колхоз бүрүзүнге чылда нийден эвээш эвес агар хыналданы болгаш бүгү сая-хөө ажил-агыйын бир удаа документтиг ревизияны чорудуп турар, база колхозтарнын ревизия комиссияларынын даргаларынын болгаш санакчыларынын сургаалдагы чөвүлел хуралдарын чартык чылда 1-ден эвээш эвес катал чорудуп турар.

Инструктор-бухгалтерлерин дугайында 1950 чылда үндүрген дүрүмдө айткан хүлээлгелерин инструктор-бухгалтерлер ак-сеткилдиг күүседир ужурулуг. Биш-Хем районун МТС-те инструктор-бухгалтер эш Улатов колхозтун санакчы ажилы чорудар болгаш колхозтарга ревизия ажилын чорудар талазы-биле саавырларын бодунун практи-

тиг ажилынга шыгыны удуруттулга болдуруп турар. 1953 чылдын үшкү кварталында 6 агар хыналданы болгаш үш долу документтиг ревизияны чоруткан. Колхозтун үчедун шын чорударынга колхозтун санакчызы эң чугула ролду ойноп турар.

Моон-биле холбаштыр санакчы кадрларын оларнын тускай белеткел-лин барымдалаап тургаш, шилип алмыр улуг ужур-дузалыг. 1953 чылда Тураида бир чыл хуусаалыг көдээ ажил-агый школазында колхоз санакчыларынын күрзүн 30 кизи дооскан, база областык көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер эргелетип 27 кижини катал белеткеп үндүргөн, 4 кижини Омскиже өөредип чоруткан.

Колхозтарда үчөттү болгаш отчөттү тургусканында, сая-хөө ажил-агыйын чорудуп турарында четпестер ам-даа хөй. Бо талазы-биле кол четпестер болза, организастиязынын болгаш хуу кижилерин колхозтарга төлээр өрелеринин түнеринин хөйү, база колхозтар даргаларынын, санакчыларынын болгаш кассирлеринин талазындан акша хөргенин санын чыл турары болур. Өрелерин узуткаарын районнарын чамдык удуруткучулары эренгей көрүп турар. Колхозтар-биле санажылгаларын өй-шаанда чорударына эвээш кичээл-гый салып турар. Чижээлээр, Улуг-Хем районун колхозтарынын алыр эреси бо чылдын октябрь 1-де турганы-биле алырга, 168 муң рубль, Сүт-Хөл районун колхозтарынын—78 муң рубль болган. Танды районун Калинин аттыг колхозунун алыр эреси 40 муң рубль, «Кызыл партия» колхозунун—36 муң рубль, ол районнарын партия райкомнары болгаш райкукомнары, көдээ ажил-агый органыры ындыг фактылар-биле эптежип турар чорукту оңдалап демделгезе чогуур.

Ам сорулга болза, чыл отчөдүн тургузарынын мурунда колхозтарда алыр болгаш бээр өрелерин узуткаар, үчөттү эгелеп, сая-хөөнүн чурмуун экижидер. Областык чамдык албан организастиа черлери партиянын болгаш чазактын доктааткан чурмуун үрөп, колхозтар-биле санажылгаларын өй-шаанда чорутпайн саададып турарлар.

Чамдык көдээ ажил-агый артелинде акша-хөргенгилерин сымчылдаар болгаш төчөгелээр фактылар ам-даа узуткаатынаан. Чижээлээр, Улуг-Хем районун Сталин аттыг колхозунун даргазы Ангакпан 3147 рубльди самчыган. Барыш-Хемчи районун Ворошилов аттыг колхозунга 1634 рубльди нитинин кежээинге чарыгдаш, ону колхозтун бужураалы чарыгалынын күсели-

биле үндүр бижээн. Чер-чернин көдээ ажил-агый органыры колхозтарын сая-хөөнүн быжыдар, алыр өрелерин төлөтирип алыр талазы-биле колхозтарын баштаар черлеринге практиктиг дузаламчыны четпес көргүзүп турар. Колхозтарнын баштаар черлери өлгөн малдарын дугайында актыларын өй-шаанда тургустулай турар таварылгалар ам-даа эвээш эвес. Чижээ, Улуг-Хем районун Киров аттыг колхозунга 659 баш мал өлгөн, а страхованиге төлөвирин чүглө 1490 рубль алган. Барыш-Хемчик районун Ворошилов аттыг колхозу өлгөн малдан 14 муң рубль когаралга таварышкан. Капитал салышкынарга акша хөргенгилерин чыыр болгаш ажилгаар, хуваашпас фондуларын долдуруп турар талазы-биле улуг четпестер бар. Чамдык колхозтарнын баштаар черлери капитал салышкынарында акша хөргенгилерин кадалгалар чурмуун сагышай турар. Кызыл районун «Бай-Булу» колхозу капитал салышкынарынын фондузунга 19 муң рубльди чедир кырбээ. Сүт-Хөл районун колхозтары хуваашпас фондуга 104 муң рубльди чедир шилчиптирэн, харын чүглө Киров аттыг колхоз 45 муң рубльди чедир шилчиптирэн. Бо бүгү фактылар болза инструктор-бухгалтерлер колхозтарын сая-хөө чурмуун быжыдар дээш чогуур демиселди чорутпайн турарын айтып турар. Ам бо үедө инструктор-бухгалтер МТС-терини штатында тургустунган, ычангаш олар колхозтарга дузаламчыны күштелдирер болгаш сая-хөөнүн чурмуун быжыдар дээш, колхозтарнын акша хөргенин камналгалыг чарыгдары дээш демиселди чорудар ужурулуг.

Чамдык колхозтарын ревизия комиссиялары багай ажилдап турар. Улуг-Хем районун Киров аттыг, Калинин аттыг колхозтарына бо чылын чангыс-даа катал ревизия чорутунаан. Шаа ындыг четпес байдал көдээ ажил-агый органырында колхозтарда ревизия ажилына чогуур кичээлгенин салбааны-биле тайылбырлаттыр. Сургаалдагы чөвүлел хуралдарын чорутпайн турар болгаш практиктиг дузаламчыны көргүспей турар. Бо чылдын декабрде бүгү колхозтарга э-хөргенгилер, малдын, база акша хөргенгилер болгаш өске-даа чүүлдерин санаашкыны эгелеп, Инструктор-бухгалтерлер болза, бо ажилды баштап, ол чугула хемчелерин бедик шынарлыг кылдыр эрттирер хүлээлгели.

П. КАЛИНИН.

Областык көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер эргелетинин оргалхоз килдизинин инструктор-бухгалтери.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ—КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БҮДҮРҮКЧҮЛҮҮН БЕДИДИРИҢ ЧУГУЛА БЫРАЗЫ

Бистин чурттуу ажилчы чоңнары партиянын болгаш чазактын кийгырылларынга, ССРЭ-нин Дээди Советинин бешик сессиязынын шиттирлеринге хары кылдыр боттарынын чогаалдыкчы энергиязын ийн дакпыр көвүдөдип, Коммунист партиянын XIX съездинин шиттирлерин амыдыралга ботандырар дээш кызымаккай ажилдап турарлар.

ССРЭ-нин хөгжүдөдирин бешик бешчыл планын долдуур болгаш ажыр күүседир дээш социалист чарыш хүн келген тудум-на улам калбарып турар.

Бистин областын үлетпүрүнүн ажилчылары, инженер-техниктиг ажилдакчылары, көдээ ажил-агыйын ажил-ишчилери бүгү-эвилелдин социалист чарышынга идея-кейлин-биле киржип турар.

Революстуг байырдалаарга, күш-ажылы чедишкенин-биле ужура-жыры совет кижилерин чагай чанчылы апарган. Октябрь мурнуун социалист чарыжынын хүнеринде бистин областын хөй-хөй коллективтери, муң-муң ажилчы чоңнары күш-ажыл-биле эң эки көргүзүлгелерин ажилга чедип алганнар. Бүдүрүлгенин чыл ооналдын хуусаа бетинде күүседир дээш, пландан башкаар продукцияны бүдүрүп үндүрер дээш, оон шынарын улам бедидер болгаш бот-үнеин чингедир дээш, чинг-этти болгаш материалдарын, ооар чүүлду база электри күжүн камнап алыр, пландан дашкаар чымдаларын көвүдөдир дээш демисел калбарган.

Сөөлгү үнеин дургузунда социалист чарыш чоруп турунда бүдүрүлгенин хөй-хөй чазарткычылары, күш-ажыл организастиязынын депшигелтиг хевирлеринин инициаторлары, мурнакчы техниканы дүрген шигээдип алыр дээш демиселчилер илереп депшип үнгөн.

Үлетпүрүн, көдээ ажил-агыйын, транспорт болгаш тудуг организастиязынын хөй-хөй ажилчынары, инженер-техниктиг ажилдакчылары болгаш ажилчы албан лаакчытары боттарынын хүлээлгелерин чедишкенин күүседип шыдаанын бо чылдын эрткен үезинин ажилынын түнөлдери көргүзүп турар. Партиянын болгаш чазактын сагыш салышкыны дээш Төрөөн чуртка өөрүп четиргенин ажилчы чоңнаар боттарынын эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле база катал илередип турар.

Сарыг-Сеп МТС-тин механизаторларынын мурнакчы коллективин трактор ажилынын чыл планын 1953 чылдын октябрь 10-да 108,3 хуу күүсеткен. Кывар материалды 40 ажыг тоннаны болгаш техниктиг ажаалгадан 38 муң рубльди камнап алган.

Бай-Хаак МТС-нин эш Ермолаев бригадиртээн трактор бригаданы бригадана ажил-агый санажылгалын организастан дээш демиселди чорудуп, механизаторларын күш-ажылы шын организастан, бедик бүдүрүкчүлүг техниканы чөп ажиллап тургаш, трактор ажилынын планын 179 хуу күүседип болгаш кывар материалды 7629 килограммны камнап алырын чедип алган.

Сарыг-Септин райүлетпүр комбинаты 10 айларын планын нити продукция талазы-биле 139 хуу, бараанын продукция талазы-биле 148 хуу күүседип, күш-ажылдын бүдүрүкчүлүг планга көргөшкөндөн 21 хуу бедикте, продукцияны бот-үнеин 9,2 хуу чингеткен болгаш пландан дашкаар 70 ажыг муң рубль чыылданы алган.

Кызыл хоорайнын аш-чем комбинаты үшкү кварталдын планын нити продукция талазы-биле 115,9 хуу, бараанын продукция талазы-

биле 115,1 хуу күүсеткен, ол ышкаш 10 айларын планын база ажыр күүсеткен, күш-ажылдын бүдүрүкчүлүгү 9,7 хуу бедээн болгаш продукциянын бот-үнеин 2,8 хуу чингээ.

ССРЭ-нин Дээди Советинин бешик сессиязына эш Маленков социализм үезинде садыг болза, оон дузасы-биле ажилчы чоңнарын өзүп турар хууда негеделерин хандыраарынын кол хевирин болуп турар болгаш үр үнеин иштиге болуп артар-даа деп чугаалаан.

Совет кижилерин үргүлчү өзүп турар материалдыг чагай байдалга улам-на хандыраар херекке совет салдыгын улуг ролон барымдалааш, бистин областын садыг болгаш хөй-нити чөмөнчилгенин ажилдакчылары ажилда четпестерин чайлатпашаан, чарышта алган социалист хүлээлгелерин күүседирин чедип ап турарлар.

Биш-Хем райпозунда ажилдап турар 125 ажилдакчылар шуптузу социалист чарышта киржип турар болгаш оларын хөй нуруузу херекчилерин хандыраарында дынаагыр болгаш эзелдек болуп чоруун илередип, бараанын болгаш эш-чөп продуктуларынын чогуур ассортиментин сагырын чедип ап турарлар.

Социалист чарыштын шын организастиязынын түнөлинде Биш-Хем райпозу 1953 чылдын 10 айларынын дургузунда бараан саарыларынын планын 108 хуу, а октябрь айнын планын 131 хуу күүсеткен. Үүрүктен садар 15 садыг черлери алган социалист хүлээлгелерин күүсеткен.

Бо чылдын ийги кварталы-биле демейтээр, үшкү кварталда бараан саарылганын өзүлдөзү 624 муң рубль, оон иштинде октябрьда 131 муң рубль болган. Үшкү

кварталда садыгнын саарылга чарыгалды чартык чылда херек кырында үнген чарыгалдан 10,6 муң рубльге кудулаан. Алыр өрелерин 52 муң рубльге чедир эвээжеткен.

Бо бүгү чижектер болза, чаа-чаа курлавырларын бүдүрүлгенин улам ынай саймырадырынга болгаш оон ажилынын шынар талазы-биле көргүзүлгелерин экижидерин ажиллаштырар совет кижилерин чүткүлдүүнү дугайын чугаалап турар. Бистин областын бүдүрүлгелеринде, МТС-теринде болгаш совхозтарында мурнакчы чазарткычылар күш-ажылга бедик көргүзүлгелерин хүн-бүрүдө чедип ап турар. Эң эң 75 мурнакчыларын областын Хүндүлөл самбыразына кирген. Оларнын аразында трактористер, комбайнерлар, калбарчылар, тудугчулар болгаш дагылар, чолаачылар, башкылар болгаш медицина ажилдакчылары, харылаажылар, үлетпүрүн, садыгнын болгаш нити чөмөнчилгенин ажилдакчылары бар.

Социалист чарыш болза, күш-ажылдын бүдүрүкчүлүгүн өзүлдөзүнүн эң чугула быразы, эгээртинмес увер дээш болур. Ам бо үедө социалист чарыштын улуг күжүн чаа бешик бешчыл планын долдуур болгаш ажыр күүседиринче уландырган. Профэвилелдерин организастиязы болза, коммунизмни тургузушкунунун канчаар-даа аажок улуг перспективаларын күүседир дээш көдүрүп үнген күчүлүг күш-ажылчы көдүрүшкүнүн баштаар хүлээлгели. Партиянын XIX съездинин эш Маленков «Партия, совет, ажил-агый, профэвилел, комсомол организастиязынын сорулгазы болза, социалист тургузушкунуну бүгү уластоктарына чарышты ам-даа калбартыр, ажилдын эки чижээн болгаш мурнакчыларын база чазарткычыларын депшигелтиг эгелешигин бүгү күш-биле деткири, жомдап каап турарлар мурнакчыларын денеленге чедир көдүрүшкүнү дузалажыры-

биле мурнакчы дуржулганы ажилчы чоңнарын бүгү-ле массаларынын ортузунга бүгү хемчелер-биле непертериди болур» деп чугаалаан.

Профэвилелдер организастиязы чарышка киршикенин алган хүлээлгелерин күүседиринге дузалап турар эргежок чугула байдалдарын тургузарда ажил-агыйын удуруткучуларынга дузалаар хүлээлгели.

Хөй-хөй профэвилелдер организастиязынын ажил-чорудулгазында улуг четпестер болза, чамдык черлерде социалист чарыштын шынар талазы-биле көргүзүлгелерин экижидер дээш демиселче уландырааны болур. Оон ужурунда чурт үлетпүрүн чамдык бүдүрүлгелери бүдүрүп үндүрер продукциянын яваыла күүседир ужурулуг стандартын үрөп, сорттук эвес болгаш шынар чок кыныларын бүдүрүп үндүрүп турар.

Профэвилелдерин организастиязы болза, бүдүрүлгенин иштиги курламырларын улам ынай мобилизаастаарын, камналганы, күш-ажылдын бүдүрүкчүлүгүн чайгалыш чок өзүлдөзүн, продукциянын шынарын экижидип, оон бот-үнеин чингедирин, байлактыг техниканы долу ажилгаарын социалист чарышка үндөзүлгезин чедип алыр ужурулуг. Шынар талазы-биле көргүзүлгелерин чедип алыр дээш социалист чарышка көсүкү ролду инженер-техниктиг ажилдакчылар, планнакчылар, экономистер болгаш саң ажилдакчылары ойнаар ужурулуг. Профэвилелдер организастиязы оларын коллективтик социалист чарышынга идея-кейлин киржиринче калбаа-биле хандыраар ужурулуг.

Сөөлгү чылдарда үлетпүр бүдүрүлгелер, транспорт организастиязы, МТС-тер болгаш совхозтар, тудуг организастиязы чаа техниканы чөпсөптөгөнгө, чаа технологту чорудулгалар тургустунган, ол

дүрүлгенин экономиказын билбейн тургаш, социалист чарышты үрөтүнелдиг кылдыр удурутун болбас. Ындыг болганда профэвилел ажилдакчылары экономиктиг эртемнерин тургустуу-биле шигээдип ап, ажил-агый планынын долдуур болгаш ажыр күүседиринин эң чугула четпес, бүдүрүлгенин чедишкенин, эң хөй камналга дээш демиселдин дээр хевирин болур ажил-агый санажылгалын хандыр өөренир херек. Чүглө ол сорулгага күүсеткенде олар ам социалист чарышты өзүлуг удурутуп, углап шыдаар. Профэвилелдер организастиязынын сорулгазы болза, социалист чарыштын бүгү киржикилеринин техниктиг болгаш экономиктиг өөрдөлгөзүн ажил-агый удуруткучулары-биле кады планын чорудары болур. Оо болза, техниканы улам чедишкенин шигээдип алырынын, шынар талазы-биле көргүзүлгелерин экижидерин, бүдүрүлгенин чаа көдүрүшкүнүн үндөзүн билбейн.

Социалист чарыш болгаш массаларын шапкыны-биле өзүп турар инициатива профэвилелдер организастиязында чаа-чаа чүүлдерин хөй-биле кирип турар. Массаларын чогаалдык идея-кейлин өзүлдөч профэвилелдеринин бүгү ажил-чорудулганын экижидерин, профэвилелдер организастиязынын бүдүрүлгө-массажи, культура-кижизидилгелиг ажилын күштелдирерин, социалист чарыштын практикасында төрүтүлүп турар чаа, депшигелтиг чүүлдерин өй-шаанда деткип, непертеридин негеп турар.

Ам профэвилелдер организастиязынын дайныкы сорулгалары болза, социалист чарышты өзүлуг организастан, 1953 чылда алган социалист хүлээлгезин алдарык-биле долдуур болгаш ажыр күүседиринге бүдүрүлгө бурүзүңгө дузалаар кылдыр социалист чарышты удуртуу болур.

<

БАШКЫГА СУМЕ

География талазы-биле билиглерниң шын отчѳдун тургузарының дугайында

Школага өөреникчилерниң география талазы-биле билиглериниң шын үчѳдун кылар айтырыг башкылашкын ажылының чугула кезээ болур.

Өөреникчилерниң улдун дургузунда «эвез айтырар, айтырза-даа журналдарга демдек салбас, өөреникчилерниң билининиң үчѳдун кылбас

Билиг үчѳдун эмгелелинге индыг байдал бир талазында, өөреникчилерге салыр айтырыгыларын баш удур белеткевейи, душа келбиже-ле тургузарындан, кичээлдин планын тодаргай кылбазындан дөстөлип тытпай болгаш оон-биле өөреникчи материалдарының кошкак шингээдишкини төрүтүнер апар.

Билди байдал турда, география талазы-биле бедик өөреникчи, методик шингээдилге каян-даа чедип алдынмас.

Ийи талазында, өөреникчиге айтырыгын салырда өөреникчиге материал-биле холбашпаан эртен кичээлдин темазы-биле ийикпе, азы чаа эгелээр материалдың тайылбыр-лалы-биле дүүшпес айтырыгын тургузар, ол айтырыгыларын харызынча өөреникчиң кичээлгеин угулап башкарбас, социал-политиктиг болушкунарын оонаарымчалыг танып билиринге оун чачыктырбас, хары үезинде бол хайгааралдары ажыглап, оортан чогуур түнел кылырынга мергежитпес чоруктардан болунар.

Уш талазында, өөреникчи харылап турда, оон кичээлгеин көргүзүп материалдарының чеп ажыгалыныч угулманан, оон шуут хоорук болуп турары-биле харын кызын, эрегей характерин илередиң турар.

География талазы-биле билигиниң шын үчѳдунда четпес чоруктуң база бир чылдагааны болза, чамдык башкыларның талазындан өөреникчилерге айтырыгыларын эмин эртир хөйүн салып турары-биле олар долу, чиге харылар бээриниң улуу, хагир хей-де доора аймаашып, шугула-дап эгелээр, а мычан башкы харыны шын угланышкынча чеп башкарбайн, болу-ла шуут харылап каапкаш, азы кудулаткан, азы үр-дүндүрүп өстүрген демдекти салып турары болур.

Оон ийи чамдык башкыларда хары үезинде өөреникчиң чугаазында четпестерин этпес, ол болза, дил башкыларының херээ-дир кылдыр санаар, кончут шын эвес хөөн база бар.

Мынчангаш география талазы-биле билиглерниң шын үчѳдун тургузар, бар четпестерин узуткаар дээш, оон башкызы бодунун практиктиг ажылынга дараазында методиктиг негелдериниң шынгы сагыр хүлээлелин.

Өөреникчилерниң билиг хыналдазынга негелдени шынгырадып, кичээл бүрүзүңе элээн каш өөреникчилерни айтырары, харыларың демдектерин ыяавыла салыр болгаш оонаагы айтырыгын салышаан бүгү класс-биле ажылды чергелештир чорудар.

Класска айтырыгын нитизи-биле салгаш, өөреникчилерниң кичээлгеин мөөнөвишаан, айтырары-биле планнаан кижилериниң кайы бирээниге оонагын кылар, карта талазы-биле кыска бижимел харыны тургузар, конуртуг карта талазы-биле бажынга ажылды бээр схемалар шыйышкыны чорудар херек. Бо бүгү хемчеглер билиглерниң шын үчѳдун тургузарынга улут уjur-дузалыг.

Башкы кижичээлдин планын беш удур келир кичээлге үчѳттү канчаар тодаргайлаары кандыг-кандыг методтарны ажыглап болурун

ыяк билер турар уjurлуг. Өөреникчилерниң чүгле эртен тема талазы-биле билин ол кичээлге илередири дээш эвес, а ол теманы чаа тайылбырлаар материалы-биле холбаштыргаш өөреникчилериниң тода харыларын чедип ап, билигиниң шын демдээн тургузар херек.

География талазы-биле билиглерниң шын үчѳдун дараазында көрдүгөн чижек нормаларың чүүлдерин удуртулга болдуруп тургузар.

Картаны шын номчуп билери, эртен кичээлдерге шингээткен билиглерин аас-биле харыга, бижимел хыналда ажылга чедимчели-биле ажыглап шыктары өөреникчиң демдээнниң үнденинге салдынар.

Өөреникчилерниң география талазы-биле билиглерин барымдаалап салыр демдектерниң негелдизи өске өөреникчи эртенеринге салыр демдектерниң денелинден кудулабас уjurлуг.

Езу барымдаалап демдек салыр чорукту болдурубас. Демдек апа-ла кадылганы болгаш казылганы түнөп кылыры эвес, а өөреникчилерниң шингээткен билиглерин бүгү талазы-биле өөренип көргөни болур.

Демдектиң нормазы, өөреникчиң кылган бижимел хыналда ажылынга болгаш оон аас-биле харызынга таарыштыр тургускан болур уjurлуг. Аас-биле чангыс айтырыгга эки харыны бергени дээш демдекти база салып болур. Чижээлээрге, класстың бүгү өөреникчилеринге салган айтырыгга кым-бир өөреникчи эки харыны берген ийикпе, азы карта талазы-биле бердиген тускай оонаалданы шын күүсеткени дээш апаа эки демдекти салып болур.

География кичээлдеринге өөреникчиң бергени аас-биле харыларга демдектер салырының нормазы мындыг:

Чаа эгелээн болгаш мурунда эртен материалдар талазы-биле долу хемчээлди харыны берип шыдааны, картага дүрген, шын, четче көргүскени, а ол ышкаш, географтиг терминнерни шын ажыглап тургаш, башкының талазындан дуза хергелдейи, дадалазаа чок холбашыг чиге харыны бергени дээш «5» демдекти салыр болгаш бо негелдени класс бүрүзүңе шынгы барымдалаар.

Өөреникчи биче четпестерлиг харыны берип, карта талазы-биле шоолуг эвес частырыгыларын кылган болза, «4» демдекти апаа салып болур. Бир эвес өөреникчи долу харыны берип шыдаайн, кандыг-бир айтырыгын тайылбырын кургулайында башкының дузазы-биле бергенде «3» демдекти салыр.

Өөреникчиң харызында улут четпестер бар болгаш чамдык айтырыгыларын башкының дузазы-биле-даа чедир харылап шыдаваан таварылгада «2» демдекти салыр.

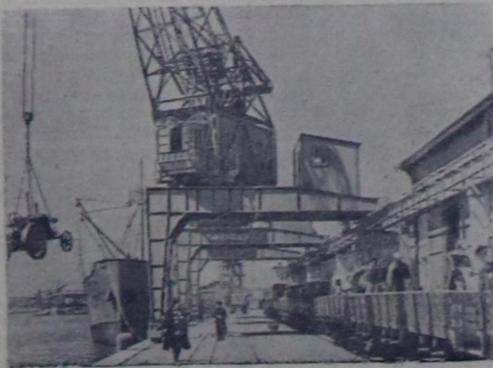
«1» демдекти, каян өөреникчи материалды мырыдай кошкак билип алганы илден-биле илереп, кичээлге шуут белеткел чок болганда ам салып болур.

Ынчангаш башкы кижиче демдекти салырда, негээшкенин улгаттырбашаан, апаа дүүштүр салыр уjurлуг. Өөреникчилерниң билинин тодардылгазы—шын демдекти тургузарда башкы кижиче үстүнде негелделерин шуут удуртулга болдуруп, өөреникчи бүрүзүңе шынгы, ынчалзажок чөптүг хамаарылганы барымдаалап турар уjurлуг. Ынчан, өөреникчилер башкының негелдизин чөптүгү-биле көрүп, оон шынгызын үнелээр апаар.

Мынчангаш география талазы-биле өөреникчилерниң билиг үчѳдун шын кылыры—оларны чүгле өөреникчиге эвес, а кижизидеринге база улут уjur-дузалыг, өөреникчиң чугула чепсээ болур дээрзин утуп болбас.

М. ДРОБОВА, Башкылар билин бедидер институтун методистизи.

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧҮРТТАРЫНДА

Болгар Улус Республика. Совет Эвилелинин чорутканы тракторларны Сталин хоорайда порта дүжүрүп турары. СЭТА-нын прессклишези.

Польшада көдээ чоннуң хандырылганың өкжөөни

ВАРШАВА. Польша Улус Республиканың үлетпүрүнүн социалисттик секторунун доктаамал өзүлдээн көдээ чонун улустун хергелел барааннары-биле хандырылар экижидеринге арганы берип турар. Польшада хоорай биле көдээниң харылазы чылды-на быгыгып, хоорайның көдээ черлерге берип турары үлетпүр барааннарының саны болгаш ассортиментизи өзүп турар.

Чижээ, сөөлүг беш чылдын дургузунда хоорайның көдээ черлерге берип турганы массалыг хергелелдин кол барааннарының саны 1948 чылдын деңгелинден барык-ла алды каттап улгаткан.

Чуртун үлетпүр бүдүрүлгелери массалыг хергелелдиң чаа бараан-

нарын шингээдиң ап турар. Чүгле чурт үлетпүрүнүн бүдүрүлгелери эртен чылын 500 ажыг чаа барааннарың бүдүрүлгезин шингээдиң алган, бо чылдын 8 айларының дургузунда калбак хергелелдиң 650 ажыг чаа барааннарының хөңүн шингээдиң алган.

Чуртун көдээ черлеринде садыг четкизи үзүктел чокка өзүп, калбарып турар. Амгы үеде көдээ черлерде, чер ажылдыг бүдүрүлге кооперативтеринде, курүенин чер ажыл-агыйлыг черлеринде 35 муң хире кооператив магазинери болгаш үүрмектеп садар садыгның пункттары бар. Ол болза, 1948 чылдан 3 ажыг катап хөй болуп турар.

Болгарияның улустун хуралыга кандидаттар депшидишкини

СОФИЯ. Бо чылдын декабрь 20-де болур улустун хуралының сонгулдаларына болгар улус идепкейлиг белеткенип турар. Ажылчы чоннар сонгулдаларга чаа-чаа бүдүрүлгечи чедимчиликтерин уjurлап турар. Сонгулдаларга алдар болдуруп чарышты дыка хөй бүдүрүлгелер калбартышаан, боттарының бүдүрүлгечи оонаалгаларын ажыр күүседип турарлар.

Амгы үеде бүгү чуртта ажылчы чоннарың сонгулдалар мурунун хуралдары эрттип турар. Ол хуралдарга кандидаттарны депшидиң үндүрүп турар. Ажылчынар болгаш

тараачынар төрөөн чуртунга болгаш социализм тургузушкунунун херээңе бердиген боттарының эи эки оолдарын болгаш кыстарын кандидаттарга депшидиң турар.

Дыка хөй сонгулда округтарында Болгарияның министрлер чөвүделиниң даргазы Вьлко Червенковтун кандидатуразы депширтиген. Софияда, Пловдивте болгаш өске-даа хоорайларда Болгарияның Коммунисттик партиязының болгаш улустун чазааны өске-даа удурткучуларының улустун хуралының депутаттарының кандидаттарында депширтигенер.

Бо чылдын үшкү кварталында алгы-кееш үлетпүрү эртен чылдын ол-ла үезинде 9,1 хуу хөй продукцияны бүдүрүп үндүргөн. Шаанда чүгле хүрен болгаш кара идиктерни кылып кылган. Ам алгы-кееш заводтары идик кылырынга элээн каш өн алгылары кылып үндүрүп турар. Ийги чартык чылда хөм улдуңнуг идиктерин бүдүрүлгези 584 муң эш чедир улгаткан.

Торгу болгаш хөөн-сазын кылдыгыг пестер үлетпүрү чаа экижиткен барааннарының сорттарын бүдүрүп үндүрүп турар апарган.

МАР-ның тургустунганың 29 чыл оюнуң бүдүзүнде

УЛАН-БАТОР. «Унэн» солунунун меазэлеп турарың өзугаар алырга, Моолдун араттыг революстуг партиязының Төп комитетиниң шийткенин өзугаар маршал Чойбалсан-пирин бажың музейин Сухэ-Батор — Чойбалсаннун музейи кылдыр эде чаарткан. Музей болза, Сухэ-Батор-нун амдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын көргүскен экспонаттар-биле, улустун революциязынга белеткелдин дугайын база Сухэ-Батор-нун болгаш Чойбалсаннун удуртулгазы-биле Моолдун араттыг революстуг партиязының 1921—1924 чылдарда улустун-революстуг эрге-чагыргазын быгыглаары дээш де-

миселин болгаш Моол Арат Республиканы тургузарының талазы-биле белеткел дээш демиселинин дугайында документтер болгаш фото-чуруктар-биле долдунган.

Ноябрь 26-да Моол Арат Республиканы тургустунганындан бээр 29 чыл болур оюн холбаштыр Сухэ-Батор — Чойбалсаннун музейинге көрүкчүлөр үзүлбес агышкын-биле кээп турар. Хүн бүрү апаа чүс-чүс тараачынар, ажылчынар болгаш интеллигенцияның төлээлекчилери экскурсиялап азы ийи-чагыстап кээп турар.

(СЭТА).

Австрияда ажыл чоктарның өзүлдэзи

ВЕНА. Парлалганың парламент албанының дамчыдып турарың өзугаар алырга, Австрияның социал хандырылганың министри, барынын үзедиг социалист Майзель парламентиниң бюджет-саң комитетиниң хуралыга чүве чугаалааш, чуртта ажыл чок чоруктуң чыл бүрүде өзүп турарының түннерин чу-

гаалаан. 1951 чылдын төнчүзүнде Австрияның күш-ажыл биржаларына 72 муң ажыл чоктар данзылаткан, 1952 чылдын төнчүзүнде — 128 муң кижиче, а бо чылдын октябрьның төнчүзүнде — 137 муң ажыг ажыл чоктар данзылаткан.

(СЭТА).

„Европа армиязының“ дугайында айтырыгны Бельгияның депутаттар палатазында чугаалажып турары

БРЮССЕЛЬ. Ноябрьның 18-те Бельгияның депутаттар палатазынга «Европаның камгалал нитилежилгезинин» керээни күштүг болдуруп бадылаар айтырыгның талазы-биле саналдар бээр үргүлчүлээн.

Хамаарышпас социалист Изабелла Блюм ол керээни дыка шынгыг шүгүмчүлээн. Европа армиязының талалакчыларыга хамаарыштыр Блюмнун чугаалааны; биске карачагыс боттуг айыл болза, өжөөн негекчи Германияны чепсеглээр болур, чүге дээрге, «улут Германияны» катап тургузарын болгаш шыкындыртыган девискээрлерни апаа дедир эгидип бээрин күзеп турарлар. Европаның камгалал нитилежилгези Европаның камгалалыга бараан болуп шыдабас, ол хамыктың мурунда «улут Германияны» катап тургузарынга бараан болур хүлээлелин. Силер ол керээни хүлээп албышаан, Германияны чепсеглээринге чөпсээрэжиң, Бельгияның армиязын Аденауэрни командьаланында берип турарынар ол-дур, ол дээрге, тайынга кыжаныгыг айыл-дыр.

Даштыкы херектер Министринге хамаарыштыр Зеланду Блюмнун чугаалааны болза:

Европаның камгалал нитилежилгезин тургузары улут айыл болуп турар. Ол керээни күштүг болдуруп бадылаар дээш чүге бисти далаштырып турар чүвөл? Бистин моральдыг күштериниң герман айтырыгын тайып өзү-биле шийтирлеп таарыштырар дээш улут күрүселерин чөвүлел хуралын чыдыдырарына идиг бээр сорулгага ажыглаарын чүге күзевейн турарлар? Эи улут айыл чүл дээрге, силерниң чонун бодал-ооналын херекке албайн Европаның камгалал нитилежилгезин тургузар дугайында керээни күштүг болдуруп бадылаарын күзеп турарынар болур. Бистер шуут бүдүрүлгелерде ажылдап турар ажылчынаарын ортузунга айтырылгар салып турган бис. Ажылчы чоннарың канчаар-даа аажок хөй нуруузуң ол нитилежилгеге удур чорун көргүскенер.

Блюм түнелинде дараазындагы резолюцияны кийрген: «Европаның камгалал нитилежилгезин тургузар дугайында керээ»

бистин чуртувусту 50 чыл хуусазлыг хүлээлгелер-биле холбаштырып турарын кичээлге алгаш, депутаттар палатазы ол керээни күштүг болдуруп бадылаарын сонгаарладыр деп шийтирлээч болгаш ол айтырыгны парламентиниң ээлчеглиг сонгулдаларын эрттиргенини сонда көөрүн санаалан тур.

Депутаттар палатазының даргазы Ван Каувелерт керээни күштүг болдуруп бадылаарын сонгаарладыр дугайында саналды палата шагдала хүлээвен дээр аян-биле ол резолюцияны дадалазаашкын-биле харылаан.

Спаактың мурундагы саналы керээни күштүг болдуруп бадылаар дугайында айтырыгны көөрүн язы-бүрү чылдаганнар-биле чүгле үш-дөрт неделялар сонгаарладырын көрүп турган болгай деп Блюм харылаан. Ол бодунун саналын бадылаарынче албадан. Депутаттар палатазының даргазының оралакчызы либерал Жорис биле Де Влесковер (социал-христиан партия) база керээни күштүг болдуруп бадылаарына удур чүве чугаалааннар.

Бүгү эрге-чагырга болгаш инициатива тос комиссарларның холунга турар апарын керээ төлөвилелиниң анализин бадыткап турар дээрзин Жорис оонаап демдеглээн. Оон аңгыда Европаның камгалал нитилежилгезинге кирген күрүселерин иштинден чангыс-даа күрүне херек кырында национал камгалалды министр чок болур-дур. Бистин ада-чуртчуларысы ханынын кандыг улут хуузуң төгөр уjurлугул дээрзин бир эвес даштыкы кижилер тодаргайлаар чүве болза, белги күрүнеден ам чүү арттар чүвөл ынчаш деп ол айтырган.

Ол нитилежилге болза, бистин национал хамаарышпас чоруувусту, бистин аныктарымысты чидирери болур, чүге дээрге, Бельгияның дивизиялары немец шериглерини составына кирген болур деп Жорис чугаалаан.

Либерал Рей, социалист Декарден болгаш оон-даа өскелер керээни күштүг болдуруп бадылаары дээш чүве чугаалааннар.

(СЭТА).

Бирманда гоминданчы дээрбечилернин калчаараашкыны

ДЕЛИ. Даштыкы парлалгаларның дынадыгыларын өзугаар алырга, Бирман-минчага чедир чүгле 665 гоминданчыларын үндүрген болуп турар.

Гоминданчылар сөөлүг үениң дургузунда Бирманың девискээринге боттарының дээрбечи ажыл-чорудулгазын улам-на идепкейжиткенир.

«Стейтсмен» деп индий солунунун корреспондентизиниң дындадыын өзугаар алырга, Бирмандан элээн чөөн талакы районда Салуэн хемде бир муң солдаттарлыг болгаш офицерлиг гоминданчы дээрбечи болуп турар. Ол дээрбечи бөлүк бодунун эргезинде 100 чаанарлыг болгаш 700 элчигенерлиг. Гоминданчылар оларны-биле Талландыдан боо-чепсекти болгаш оък-чем-акти экеп ап турарлар. Гоминданчылар ол черин чонунче халдаашкыны кылып турарлар.

(СЭТА).

Харысалагач редакторунуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

1954 чылда

„ШЫН“ СОЛУННУҢ

чагыдылганын хүлээп ап турар.

Чагыдылганы «Союзпечатьтын» Кызыл хоорайда болгаш районнарда салдырлары, харылааның салдырлары болгаш агентилери, почта-люннар, а ол ышкаш бүдүрүлгелерде болгаш албан черлеринде, колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде база өөреникчи черлеринде чагыдылга талазы-биле хөй-ниити төлээлекчилери хүлээп ап турар.

ЧАГЫДЫЛГАНЫҢ ӨРТӨӨ:

12 айда—52 рубль 20 копейк.
6 айда—26 рубль 10 копейк.
3 айда—13 рубль 05 копейк.

Неделяда 5 үнер.

Моон-биле кады областың:

„Тувинская правда“, „Тываның аныктары—

„Молодежь Тувы“, „Сыдысчыгаш“

солуннарының чагыдылгаларын база хүлээп ап турар. КИЖИ БҮРҮЗҮ ЧАГЫДЫЛГАЛЫГ ТУРАРЫНЧЕ! СОЛУННАРНЫ ЧОГУУР ОЙУНДЕ ЧАГЫДАРЫНЧЕ ДАЛАЖЫНАР!

„Союзпечать“.

Харысалагач редакторунуң, партия амыралы, культура болгаш амыралы кандидаттарының—3—88. болгаш транспорт, чагаа кандидаттарының 4—98, иштээч информация, бухгалтерияның—3—65.